

O CILJEVIMA NAŠEG OBRAZOVANJA

Dr. Džemaludin Latić

Nema nimalo sumnje oko toga da su muslimani koji žive na evropskom kontinentu izloženi najrazornijim utjecajima antiislamskih ideologija¹ i neislamskih svjetonazora. Ondje gdje muslimani Zapada žive pojedinačno, gdje nisu organizirani u političke grupe, utjecaj antiislamskih ideologija sveden je na najmanju mjeru ili se on uopće ne osjeća; takvi muslimani trpe utjecaje neislamskih svjetonazora i najčešće su “integrisani” u društvo koje se temelji na takvim svjetonazorima.

Na Balkanu, nekoliko etničkih zajednica već stoljećima žive kao muslimani koji su imali svoju državu, svejedno da li je ona bila

dominantno njihova ili su je dijelili sa drugim, kršćanskim narodima. Njihov status u tim državama (tzv. “istočno pitanje”) na ovaj ili onaj način rješava se bar stotinu i trideset godina, i do danas nije riješen. Ti muslimani su, tokom 20. st., iz pozicije naroda prerasli u *političke* subjekte, tj. postali su nacije sa svim atributima koje ovaj pojam nosi. To je glavni razlog zbog čega su oni, u ovom historijskom razdoblju, postali predmet antiislamskih ideologija. Naime, osnivači i zagovornici tih ideologija znaju da se razaranjem vjerske svijesti kod tih naroda *na najefikasniji način* razara i njihova nacionalna energija i moć s pomoću kojih se oni uspravljaju u povijesnoj fazi borbe za društvenu i političku poziciju koja bi bila ravna poziciji svih ostalih slobodnih evropskih nacija.

U kojoj sferi se najefikasnije razara ili rasipa spomenuta nacionalna energija? U obrazovanju i kulturi muslimanskih nacija. Ni u jednoj od tih sfera muslimanske nacije na Balkanu nisu osmislile i ugradile valjane ciljeve! Poluge u tim sferama do dana današnjeg – i pored historijskih promjena kroz koje su te nacije prošle u posljednja dva desetljeća! – uglavnom drže one intelektualne snage koje su dosadašnji, manje-više antiislamski režimi iškolovali za svoje ciljeve, tj. ili da razaraju vjersku svijest muslimanskih generacija ili da te generacije “odgoje” (bolje reći: dresiraju) kako bi bile *neutralne* spram najvažnijih, sudbinskih pitanja svoga postojanja. Na drugoj strani, u onom

¹ Poznato je da pojam *ideologije* ima brojna značenja. Destutt de Tracy u svojoj knjizi *Les elements d'ideologie* i grupa njegovih istomišljenika potkraj 18.st. *ideologiju* definiraju kao “nauku o idejama”. Pežorativni smisao ovaj pojam dobiva po Napoleonu koji je ideologe, koji su kritizirali njegovu vladavinu, nazvao “zanesenjačkim političkim idealistima”, “oduzimajući” im pravo na bilo kakvu vezu sa stvarnim životom. - U ovom tekstu mi pod tim pojmom jednostavno podrazumijevamo “skup vrijednosti i ideja” koje ljudi u određenim društvenopolitičkim okolnostima i u jednom dobu slijede, svejedno da li je to slijeđenje nastalo kao rezultat slobodnog izbora ili neskrivenom manipulacijom i prisilom državnog totalitarnog aparata. U tom smislu, i svaki svjetonazor bi bio ideologija. Mi, ipak, za potrebe ovog teksta pravimo razliku između ta dva pojma, pa se svjetonazor poima kao skup ideja i vrijednosti koje ljudi zateknu svojim rođenjem i koje su, kao takve, nenametnute /nenametljive, a ideologija se ovdje poima kao nešto što se, ipak, nameće. Šire o tome v. npr. u: Karl Manhajm, *Ideologija i utopija*, Nolit, Beograd, 1978.

dijelu obrazovanja koje drže vjerski centri dugi niz desetljeća ta pitanja se ili ne postavljaju ili se – usljed strašnih represija kroz koje su vjerski krugovi prošli – ona tretiraju na neambiciozan, gotovo prikriven način.

Nama se čini da bi – prije nego se uopće sistem našeg obrazovanja usmjeri protiv antiislamskih, antibošnjačkih i antibosanskih ideologija – valjalo poraditi na novoj *interpretaciji* islama kao najefikasnijem sredstvu protiv spomenutih ideoloških tendencija.² Islam, u svojoj autentičnosti i punini, bio je i ostaje nepoznanica i za muslimanske, a nekmoli za nemuslimanske generacije u svim državnim tvorevinama na Balkanu. Dva osnovna cilja koja bi trebalo ugraditi u sistem našeg obrazovanja su *istikmal* (upotpunjenost, savršenost) i *alemijje* (internacionalnost, kosmopolitizam) islama. To ne znači da ova svojstva treba samo općenito deklamirati u interpretacijama ove vjere, nego čitav sistem obrazovanja treba podvrći tim njezinim svojstvima – kako se islam ne bi shvatao i doživljavao kao beživotna i privatna religija rezervirana samo za tradicionalno muslimanske narode (Bošnjake, Albance, Pomake...) na Balkanu i neprijateljski usmjerena protiv naroda koji tradicionalno ne pripadaju njegovoj civilizaciji. U jednom ajetu, Uzvišeni opominje: *Vidi, oni koji su uporni u poricanju Istine troše svoje imetke da bi odvratili druge od Allahovoga Puta; i oni će ih nastaviti trošiti sve dok im to ne postane (izvor) gorkoga kajanja, a onda će oni biti nadvladani!* (El-Enfal, 36).

Svi mufessiri su složni u tome da se ovaj ajet odnosi na sva razdoblja, da Uzvišeni ovdje govori o stalnom procesu, o univerzalnoj psihologiji “onih koji uporno poriču Istinu.” Nije, dakle, ovdje riječ samo o ulaganju u vojne invazije koje se vode protiv muslimana (ajet je objavljen povodom Sufjan ibn Harbovog sakupljanja imetka protiv Muhammeda, a.s., nakon poraza na Bedru), nego o investiranju u obrazovne sisteme koji “druge odvrćaju od Allahovoga Puta;” ovdje je prvenstveno riječ o dugotrajnom psihološkom ratu protiv Allahovoga Puta, protiv

² U ovom bitno teorijskom radu nećemo se baviti dometima (ne)uključivanja islama u sistem obrazovanja novonastalih državnih tvorevina na Balkanu.

onih koji ga već slijede kao i protiv onih koji mu inkliniraju.

Ukoliko u naš obrazovni sistem ugradimo interpretaciju islama kao vjerskog učenja koje obuhvata sve aspekte ljudskog življenja, koje zadovoljava sve duhovne i tjelesne potrebe ljudskog bića i koje uređuje čovjekov intimni, ali i vanjski, društveni život, koje pravi ravnotežu između potreba pojedinca i društva te koje nema nikakvu potrebu za nadogradnjom ili ideološkim surogatima, mi ćemo se na najbolji način “Kur’anom boriti” protiv antislamskih ideologija i njihovih izvedenica. Samo u tom slučaju islam će postati živo, inspirativno učenje angažirano na ostvarivanju društvene harmonije i boljitka.

U tom smislu, naročito nam se čini značajnim razobličavanje opasne, popularne i od strane političkih moćnika i ideologa u naš društveni život snažno ugrađene krilatice u kojoj se kaže: “Religija je privatna stvar pojedinca!” Tu ostvarenu krilaticu muslimani trebaju detaljno analizirati i biti svjesni njezinih posljedica. Ukoliko se njome misli na zakonsku poziciju koju svaki čovjek treba da ima npr. u bh. društvu, u tome smislu da su svi ljudi, bez obzira na svjetonazor koji slijede, ravnopravni, da niko zbog svoga vjerovanja neće biti diskriminisan, onda je ona (i) sa stanovišta islama prihvatljiva. Međutim, ukoliko se ovom krilaticom cilja na to da se vjeri, zbog laičkog karaktera naše države, *ne smije* dozvoliti da uređuje vanjski svijet i društveni život, onda to znači da je islam u Bosni osuđen na to da bude “religija, i samo religija”, da tavori i postepeno iščezava. Takav islam se nikada neće suprotstaviti ideologijama čiji su osnivači, zagovornici i surrogati budućnost balkanskog regiona zamislili i bez njega i bez njegovih tradicionalnih sljedbenika, posebno Bošnjaka. Ono što islam u svojoj punini traži od svojih sljedbenika jeste da se izbore za takve društvene i političke uvjete u kojima će se on moći *ravnopravno* sa svim drugim svjetonazorima i ideologijama *i u svim svojim dimenzijama* prezentirati cjelokupnoj javnosti; to podrazumijeva onaj poznati ajet koga uporno ciljano iskrivljavaju u njegovoj ambiciji, a u kome se kaže: *La ikrahe fi'd-dini – Nema prisiljavanja u vjeru* (El-Beqare, 256).

Tim prije što, u stvarnosti, nijedan drugi svjetonazor i ideologija u Bosni i na cijelom Balkanu nisu "privatna stvar", nego oni (već) uređuju ili se javno bore da uređuju (i) društveni život.

Možda se nigdje kao u gornjoj krilatici ne kriju ostaci komunizma u Bosni, komunizma kao jedne od najdestruktivnijih i najvećih antislamskih ideologija 20. st. Ne samo komunizam, nego sve totalitarne ideologije sumnjiče – i rigorozno kažnjavaju! – svaku manifestaciju islama koja je *inspirativna* za druge, za društvo. Nažalost, danas su se u balkanskom regionu udružile do jučer neprijateljski sukobljene ideologije Zapada i (neo) komunizam u sumnjičenju i masivnom suzbijanju *upotpunjenog, insiprativnog* islama, islama sa društvenom dimenzijom. Njihova glavna ideološka oštrica u "odvraćanju od Allahovoga Puta" jeste da je islam ratoboran, netrpeljiv prema Drugom, opasan po društveno uređenje zasnovano na evropskim temeljima, itd.

Najbolja odbrana od ovog ideološkog nasilja nad islamom, pa time i nad muslimanima, jeste interpretacija islama kao univerzalnog, internacionalnog ili kosmopolitskog vjerskog učenja (*ed-dinu'l-alemiyy*). Uzvišeni u Svojoj Knjizi kaže:

Ipak- ma koliko to ti žarko želio – većina ljudi neće vjerovati (u ovu Objavu) / iako ti ne tražiš od njih nikakvu nagradu za to. Ovo je samo opomena cijelom čovječanstvu! (Jusuf, 103- 104); A (što se tiče tebe, Muhammede,) Mi smo te poslali cijelom čovječanstvu (Sebe', 28).

Univerzalizacija islama u našem obrazovnom sistemu podrazumijevala bi i univerzalizaciju ostalih monoteističkih učenja, univerzalizaciju vjere kao takve. Takav proces nimalo ne bi naškodilo vjerodostojnosti islamske poruke, a najsnažnije bi razorio već spomenutu predrasudu o tome da islam – ili vjera kao takva – vodi u međunacionalne sukobe. Naša interpretacija islama trebala bi da *čitavoj javnosti* ponudi islamski koncept harmonizacije odnosa u društvu komponiranom od različitih vjerskih tradicija. Osim univerzalizacije Kur'ana, koji – između ostalog - sve vjernike poziva da žive u miru (*fi's-silmi kaffe* – El-Beqare, 208),

islam nudi jedinstveni, mirotvorački pogled na sve vjerovjesnike, od kojih su neki (Musa i Isa, a.s.) osnivači judaističke, odn. kršćanske vjerske tradicije. Vjerovanje u poslanstvo Muhammedovo, s.a.w.s., podrazumijeva i vjerovanje u sve vjerovjesnike (*Mi ne pravimo nikakve razlike među Njegovim poslanicima* – El-Beqare, 285), pa, otuda, poštivanje svih vjerovjesnika podrazumijeva poštivanje sljedbenika njihovih tradicija.

Interpretacija internacionalnosti islama, na Balkanskom poluotoku bi najsnažnije doprinijela – a u prošlosti, u vrijeme dominacije islama, ona je doprinosila – mirnom razrješenju "istočnog pitanja", a kod nemuslimanskih građana ovog regiona, ona bi kopernikanski promijenila sliku o islamu i njegovim sljedbenicima.

Poziv na interpretaciju savršenstva i internacionalnosti islama u prvom redu znači zaštitu njegovih sljedbenika pred svakodnevnom paljbom antiislamskih ideologija, i ta bi se interpretacija trebala realizirati sa tim ciljem pošto "Allah upućuje na Svoj Put onoga koga On hoće." Naše je samo da dostavimo Njegovu poruku!

Neshvatljivo je koliko se malo pažnje posvećuje antiislamskim ideologijama u bh. i bošnjačkom obrazovnom i kulturnom sistemu! To ne čine čak ni medrese, ni Fakultet islamskih nauka, ni novoosnovane islamske akademije – pored onolikh muslimanskih žrtava u posljednjem i ranijim genocidnim pohodima, žrtava koje su pobijene rukom fanatičnih sljedbenika tih srpsko-crnogorsko-hrvatskih ideologija.

U prošlogodišnjem Takvimu pisali smo o velikosrpskoj antiislamskoj, antibosanskoj i antibošnjačkoj ideologiji (u tekstu pod naslovom "Ciljevi našeg idžtihada"). Suština te prekodrinske anti...ideologije sadržana je u genocidnoj krilatici iz 19. st. koja se – po rodonačelniku ove ideologije, crnogorskom vladiki Njegošu - zove "istraga poturica." Najsnažniji njezin promotor bila je – i ostala – Srpska pravoslavna crkva. Cilj te ideologije je pobiti, protjerati ili na svaki drugi način eliminirati sljedbenike islama na Balkanskom poluotoku koji su prihvatili islam, ili ih "vratiti u veru pradedovsku." Ta genocidna, uglavnom

profana krilatica na kraju 20. st. evoluirala je u genocidnu "teologiju" Srpske pravoslavne crkve po kojoj se biblijska zapovijest "Ljubi bližnjega svoga" ne odnosi na nehrišćane, tj. muslimane na Balkanskom poluotoku; *eo ipso*, muslimane je "blagoslovljeno" ubijati i tjerati sa njihovih kućišta!

U naš sistem obrazovanja, morale bi ući analitičke studije svetosavlja, Njegoševih tvorevina, zatim spisi Vase Čubrilovića, Ilije Garašanina, Ive Andrića, Veselina Masleše, Rodoljuba Čolakovića, Mihaila Lalića, srpskih orijentalista, današnje Srpske akademije nauka i umjetnosti itd. Vodeći ideolog posljednjeg genocidnog pohoda na Bosnu i njezine muslimane bio je Milorad Ekmečić, po kome smo mi "narod bez definisanog tla i istorije"; *eo ipso*, mi živimo na tuđem tlu i nemamo pravo ne učešće u bilo kojoj državi u ovom regionu.

Sa zapadne strane, naše biće i državu više stoljeća razara anti...ideologija "Hrvatske kao predziđa kršćanstva." Kada se ova ideologija primijeni u praksi, to znači isto što i "istraga poturica" sa velikosrpske i crnogorske strane. Ova, suštinski inkvizicijska ideologija, u posljednjem napadu na nas stoji u pozadini formiranja "Herceg-Bosne", logora za muslimane i silovanja naših sestara po Hercegovini i srednjoj Bosni. U profanoj verziji, ona je evoluirala u spisima Franje Tuđmana prema kome su Bošnjaci "Hrvati islamske vjeroispovijesti", koje treba "hrvatska tisućljetna kultura i uljudba" da "emancipiraju za suvremene europske tokove." Bosna je, po Tuđmanu, "povijesni dio Hrvatske." Valja istaći da se službeni Vatikan odrekao spomenute (i ukupne) antiislamske ideologije, što našim tezama o savremenoj interpretaciji islama, u evropskom ekumenskom procesu, daje još veće šanse.

Studirati anti...ideologije: inkvizicije, dominikanaca, jezuita, hercegovačkih franjevac, Ante Starčevića, Ante Pavelića, Franje Tuđmana... isto tako treba da bude jedan od najvažnijih ciljeva obrazovanja naših potomaka.

U sjeni otvorenih balkanskih anti... ideologija, o kojima još ponešto i znamo, u našem društvu traje – i, bezbeli, kani zauvijek

ostati tu – savremeni svjetonazor uvezen sa modernog Zapada, koga ćemo ukratko definirati kao *laissez-faire*. On je neraskidivo povezano sa idejama prosvjetiteljstva, sekularizmom, slobodnim tržištem, državom blagostanja... i ljude podučava tome da zadovoljavaju samo tjelesne i ovosvjetske potrebe te odbace sve autoritete osim autoriteta vlastitog Ega i svaku apsolutizaciju vrijednosti. Postići maksimalni interes uz minimalni napor, odati se svim vrstama tjelesnih užitaka i odreći se svakog višeg smisla života, vječnosti, društvenih ciljeva, brige za drugog, brige o metafizičkim pitanjima, o smrti, o odgovornosti, na koncu – o Bogu – u tome se sastoji filozofija *laissez-faire*-a. Kur'an je ovaj svjetonazor i njegove sljedbenike opisao u slijedećim ajetima: *Oni znaju samo vanjsku stranu života na ovome svijetu, a o konačnim stvarima (Ahireta) i ne slute (Er-Rum, 7); Oni su zaboravili Allaha, pa je i On zaboravio na njih...(Et-Tewbe, 67); ...jer onaj koji pripisuje Božanstvenost bilo čemu osim Allahu liči na onoga koji pada s neba – pa ga ptice raznose, ili ga vjetar u predio daleki odnese! (El-Hadždž, 31).*

Garaudy je ovaj svjetonazor nazvao "monoteizmom tržišta", a Muhammed Iqbal je zapisao da oni, Zapadnjaci, "nikada nisu spoznali istinskog Boga."

Načelno, ovaj svjetonazor nije antiislamski; nije ni anti, ni prokršćanski; on je samo jedna od povijesnih verzija filozofije materijalizma. Onoga časa kada se muslimani jave da filozofijom sveobuhvatnog *tewhida* uređuju društvo i vanjski svijet, sljedbenici ove filozofije – politeisti našeg doba postaju agresivni. Zadatak je naših vjerskih učenjaka da duboko prostudiraju ovaj kompleksni svjetonazor i da ukažu na njegove štetne posljedice.

m

Summary

About the goals of our education

Dzemaludin Latic, Ph.D.

In this article the author critically reflects on the absence of the clear goals in Bosnian national system of education, even in the religious secondary and higher schools.

The author also holds that, for the sake of preservation of the Bosnian state and of the Bosniac identity, the study of the anti-Bosnian, anti-Bosniac and anti-Islamic ideologies should be included in all curricula. In addition, the study of those views that are contrary to the *Tawheed* and the Muslim beliefs should be included as well.

موجز

حول أهداف التعليم عندنا

د. جمال الدين لاتيتش

يلقي الكاتب في مقاله هذا نظرة نقدية على الغموض الذي يكتنف أهداف نظام التعليم القومي البوشناق، حتى في المدارس الدينية الثانوية والعليا. ويرى الكاتب أنه من أجل المحافظة على الدولة والهوية البوشناقية، لا بد من إدراج الأيديولوجيات المعادية للبوسنة والبوشناق والإسلام في مناهج التعليم، وكذلك دراسة الأنظمة التي تتعارض مع عقيدة التوحيد التي يقوم عليها نظام الحياة عند المسلمين.